

POSTANOWIENIE Z DNIA 19 STYCZNIA 2012 R.

I KZP 22/11

1. W przypadku wątpliwości, co do charakteru prawnego przepisu zamieszczonego w części szczególnej Kodeksu karnego należy uznać, że jeżeli przewidziana w tym przepisie modyfikacja sankcji karnej uzasadniona jest okolicznościami poprzedzającymi określony czyn lub też następującymi po jego popełnieniu, powinien być on traktowany jako instytucja sądowego wymiaru kary. Jeżeli natomiast określone w danym przepisie okoliczności, które rzutują na wysokość sankcji karnej, bezpośrednio powiązane są z czynem i mają znaczenie dla oceny stopnia jego społecznej szkodliwości, należy uznać, że konstytuują one typ czynu zabronionego (kwalifikowany albo uprzywilejowany).

2. Artykuł 178a § 4 k.k. cechuje niejednorodny charakter normatywny: pierwsza jego część wyraża instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, polegającą na specyficznej recydywie w zakresie przestępstw komunikacyjnych, a druga część tego przepisu określa typ czynu zabronionego, bowiem okoliczności w nim wskazane związane są ściśle z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy, który prowadząc pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub odurzenia, nie tylko narusza podstawowe zasady bezpieczeństwa w komunikacji, ale ponadto, niewykonując wcześniej orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, okazuje lekceważenie dla wyroków sądowych, naruszając tym samym autorytet wymiaru sprawiedliwości.

3. Między art. 178a § 4 *in fine* k.k. a art. 244 k.k. nie zachodzi kumulatywny zbieg przepisów ustawy w rozumieniu art. 11 § 2 k.k.

Przewodniczący: sędzia SN S. Zabłocki.

Sędziowie SN: D. Świecki, W. Wróbel (sprawozdawca).

Prokurator Prokuratury Generalnej: B. Mik.

Sąd Najwyższy w sprawie Adama M., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 19 stycznia 2012 r. zagadnienia prawnego, przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w O., postanowieniem z dnia 27 października 2011 r.,

„Czy przepisy art. 178a § 4 k.k. i art. 244 k.k. pozostają w rzeczywistym (właściwym) zbiegu (art. 11 § 2 k.k.), czy też pozornym w wypadku, gdy sprawca przestępstwa prowadzenia pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego dopuścił się go w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo?”

p o s t a n o w i ł odmówić podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Postanowienie Sądu Okręgowego w O. o przekazaniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu wydane zostało w następującej sytuacji procesowej.

Prokurator Rejonowy w P. oskarżył Adama M. o to, że „w dniu 19 marca 2011 roku, o godz. 20:53 w miejscowości G., prowadził w ruchu lądowym samochód osobowy marki VW Golf, znajdując się w stanie nietrzeźwości, przy czym czynu tego dopuścił się będąc wcześniej

prawomocnie skazanym wyrokiem Sądu Rejonowego w P. z dnia 21.12.2009 r. za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości i w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za to przestępstwo”, to jest o przestępstwo określone w art. 178a § 4 k.k.

Wyrokiem z dnia 29 czerwca 2011 r., Sąd Rejonowy w P. uznał oskarżonego za winnego popełnienia tego czynu, uzupełniając jego opis przez wskazanie, że uprzednie skazanie było prawomocne, a zachowanie sprawcy polegało również na niezastosowaniu się do wymienionego zakazu, i kwalifikując ów czyn jako występki „z art. 178a § 4 k.k. w zb. z art. 244 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.”. Za przestępstwo to na podstawie art. 178a § 4 k.k. wymierzono Adamowi M. karę 10 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie zawieszono na okres 3 lat próby, oraz orzeczonego, w oparciu o – odpowiednio – art. 42 § 2 k.k. i art. 50 k.k., zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na okres lat 4 i podanie wyroku do publicznej wiadomości.

W uzasadnieniu wyroku zakwestionowano pogląd R. A. Stefańskiego (w: Ustawowe zaostrzenie represji za przestępstwa komunikacyjne, Prok. i Pr. 2010, nr 7-8, s. 15-16), jakoby przepisy art. 178a § 4 k.k. i art. 244 k.k. nie pozostawały w zbiegu rzeczywistym. Sąd Rejonowy w P. uznał, że redakcja pierwszego z tych przepisów „nie oddaje w pełny sposób kryminalnej zawartości czynu, w szczególności tego, że oskarżony dopuszczając się go w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo po raz kolejny naruszył ten zakaz.”

Wyrok Sądu *a quo* zaskarżył prokurator, podnosząc w apelacji zarzut obrazy art. 178a § 4 k.k. „poprzez niezastosowanie tego przepisu (...)”, i domagając się zastosowania owego przepisu jako podstawy prawnej skazania. W uzasadnieniu apelacji sformułowano natomiast

odmienny zarzut, polegający na bezpodstawnym, zdaniem skarżącego, uwzględnieniu w kwalifikacji prawnej czynu także art. 244 k.k., co było niedopuszczalne bowiem „przestępstwo stypizowane w art. 178a § 4 k.k. jest też typem kwalifikowanym do przestępstwa z art. 244 k.k.”.

Postanowienie Sądu Okręgowego w O. o skierowaniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego zostało wydane na rozprawie odwoławczej na wniosek prokuratora. Uzasadniając swoje postanowienie, Sąd wskazał, że kwestia relacji art. 178a § 4 k.k. oraz 244 k.k. była różnie interpretowana w praktyce Sądu Okręgowego w O. W szczególności, w części rozstrzygnięć pomijano w kwalifikacji prawnej art. 244 k.k., w innych zaś stosowano kumulatywną kwalifikację prawną w tym zakresie. Ponadto Sąd podniósł, że wątpliwości budzi charakter prawny konstrukcji art. 178a § 4 k.k. Powołując się na poglądy wyrażone w doktrynie prawa karnego, Sąd wskazał, że można uznać art. 178a § 4 k.k. jako typ kwalifikowany w stosunku do art. 244 k.k., w zakresie w jakim penalizuje on prowadzenie pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości w okresie obowiązywania wcześniej orzeczonego zakazu prowadzenia takich pojazdów. Konsekwencją takiego stanowiska, zdaniem Sądu, jest przyjęcie, że pomiędzy art. 178a § 4 k.k. a art. 244 k.k. zachodzi pozorny zbieg przepisów ustawy, wykluczona jest więc kumulatywna kwalifikacja z zastosowaniem obu tych przepisów.

Jednocześnie Sąd stwierdził, że w doktrynie można też odnaleźć stanowisko, w myśl którego między art. 178a § 4 k.k. oraz 244 k.k. zachodzi przypadek rzeczywistego (właściwego) zbiegu przepisów ustawy, z uwagi na to, że dopiero wówczas w kwalifikacji prawnej oddany zostaje fakt naruszenia dwóch dóbr prawnych: wymiaru sprawiedliwości oraz bezpieczeństwa w komunikacji.

Ponadto Sąd Okręgowy wskazał, że możliwe jest przyjęcie stanowiska odmiennego, traktującego regulację zawartą w art. 178a § 4

k.k. jako podstawę nadzwyczajnego obostrzenia kary, co wyklucza ujmowanie relacji pomiędzy tym przepisem a art. 244 k.k. w kategoriach zbiegu przepisów ustawy.

Prokurator Prokuratury Generalnej w piśmie z dnia z dnia 12 grudnia 2011 r. wniósł o odmowę podjęcia uchwały, wskazując, że Sąd Okręgowy w O. w istocie nie powziął uzasadnionych wątpliwości, co do wykładni jakiegokolwiek przepisu prawa, a jedynie wskazał na istniejące różnice w ocenie relacji zachodzących pomiędzy art. 178a § 4 k.k. i art. 244 k.k. w orzecznictwie wydziału odwoławczego tegoż Sądu. Nie określił przy tym przyczyny tego stanu rzeczy. Prokurator stwierdził ponadto, że Sąd Okręgowy błędnie przypisał, cytowanym w uzasadnieniu pytania prawnego autorom pogląd, jakoby między art. 178a § 4a k.k. oraz art. 244 k.k. zachodził kumulatywny zbieg przepisów ustawy. Ostatecznie Prokurator uznał, że ewentualne wątpliwości co do funkcji art. 178a § 4 k.k. oraz treści wrażanych przezeń norm, wydają się możliwe do usunięcia już w procesie tzw. wykładni operatywnej, leżącej w gestii sądu orzekającego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

W orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się, że wystąpienie przez sąd odwoławczy z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego w trybie art. 441 § 1 k.p.k. może nastąpić tylko wówczas, gdy łącznie spełnione są następujące przesłanki:

a) w postępowaniu odwoławczym wyłoniło się „zagadnienie prawne”, czyli istotny problem interpretacyjny, a więc taki, który dotyczy przepisu lub przepisów rozbieżnie interpretowanego czy interpretowanych w praktyce sądowej lub przepisu o wadliwej redakcji albo niejasno sformułowanego, dającego możliwość różnych przeciwstawnych interpretacji;

b) zagadnienie to wymaga „zasadniczej wykładni ustawy”, czyli przeciwdziałania rozbieżnościom interpretacyjnym, już zaistniałym w orzecznictwie bądź mogącym – z uwagi np. na istotne różnice poglądów doktryny – w nim zaistnieć, które to rozbieżności są niekorzystne dla prawidłowego funkcjonowania prawa w praktyce; nie wymaga zatem zasadniczej wykładni ustawy kwestia związana z przepisem, który jasno sformułowany nie stwarza podstaw do różnych interpretacji lub przepisu, który nie powoduje szczególnych trudności przy jego wykładni albo co do którego wątpliwości interpretacyjne zostały rozstrzygnięte choćby tylko w doktrynie, ale w sposób jednoznaczny;

c) pojawiło się ono „przy rozpoznawaniu środka odwoławczego”, a więc jest powiązane z konkretną sprawą i to w taki sposób, że od rozstrzygnięcia tego zagadnienia prawnego zależy rozstrzygnięcie danej sprawy, gdyż Sąd Najwyższy dokonuje tu wykładni określonego przepisu lub przepisów tylko w związku ze sprawą, w której usunięcie wątpliwości prawnych pozwoli na prawidłowe jej rozstrzygnięcie, a nie pytań o charakterze abstrakcyjnym, choćby miały one istotne znaczenie dla praktyki (zob. np. T. Grzegorzczak: Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz, Warszawa 2008, s. 953-955; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2007, t. I, s. 714-718; R. A. Stefański: Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych, Kraków 2001, s. 264-299).

Analiza pytania prawnego Sądu Okręgowego w O. prowadzi do wniosku, że nie spełnia ono warunków określonych w art. 441 § 1 k.p.k. Należy bowiem zgodzić się z prokuratorem Prokuratury Generalnej, że wskazane przez Sąd Okręgowy wątpliwości, w części mają charakter pozorny, w pozostałym zaś zakresie mogą być usunięte w drodze

zwykłej wykładni przepisów, którą sąd zobowiązany jest przeprowadzić w ramach samodzielności jurysdykcyjnej określonej w art. 8 § 1 k.p.k.

Pytanie prawne Sądu Okręgowego w O. odnosi się do tej części art. 178a § 4 k.k., w której przewiduje on karę od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności za prowadzenie w stanie nietrzeźwości pojazdu mechanicznego w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Sąd Okręgowy w O., analizując kwestię relacji, w jakiej ta część art. 178a § 4 k.k. pozostaje do art. 244 k.k., przytoczył w tym zakresie argumenty powoływane w doktrynie, a wskazujące, że w takim wypadku nie ma podstaw do stosowania kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy, bowiem w istocie art. 178a § 4 k.k. stanowi typ kwalifikowany zarówno w stosunku do art. 178a § 1 k.k., jak też art. 244 k.k. Nie kwestionując owej wykładni, ani nie przedstawiając własnych wątpliwości co do jej prawidłowości, Sąd Okręgowy powołał się enigmatycznie na fakt, że pogląd ten nie jest „w pełni akceptowany w doktrynie”, ani też w orzecznictwie. Trafnie wszakże wskazał prokurator Prokuratury Generalnej, że przytoczone przez Sąd wypowiedzi, mające świadczyć o braku takiej akceptacji, nie zawierają sugerowanych przez Sąd poglądów. Powoływana ekspertyza, przedłożona w trakcie prac legislacyjnych, odnosiła się do zupełnie innej wersji art. 178a § 4 k.k., w której nie przewidywano zaostżenia odpowiedzialności karnej za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości w okresie obowiązywania orzeczonego wcześniej zakazu prowadzenia pojazdów. Cytowany zaś przez Sąd Okręgowy T. Szafranski, w trakcie obrad sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach w dniu 16 grudnia 2009 r., przyznał po krótkiej dyskusji, że w przypadku zastosowania art. 178a § 4 w k.k., art. 244 k.k. zostanie wyeliminowany z kwalifikacji prawnej na zasadzie konsumpcji [por. Biuletyn Komisji

Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (nr 55) Nr 3142/VI]. W istocie więc brak jest w doktrynie jakichkolwiek poglądów uznających, że między art. 178a § 4 k.k., a art. 244 k.k. zachodzi kumulatywny zbieg przepisów ustawy. Nigdzie także nie wyrażono stanowiska, jakoby konieczność przyjęcia takiego zbiegu zachodziła z uwagi na brak tożsamości dóbr prawnych chronionych przez art. 178a § 4 k.k. oraz art. 244 k.k. Twierdzenie więc Sądu Okręgowego w O., jakoby w doktrynie prawa karnego zachodziła niejednolitość poglądów, co do relacji w jakiej pozostaje art. 178a § 4 k.k. oraz art. 244 k.k. jest nieuzasadnione. W istocie więc, w postanowieniu Sądu Okręgowego w O. nie sformułowano żadnej wątpliwości, co do zasadności wcześniej zaprezentowanej interpretacji, wykluczającej możliwość przyjmowania konstrukcji właściwego (realnego) zbiegu przepisów w odniesieniu do art. 178a § 4 k.k. oraz art. 244 k.k.

Sąd Okręgowy w O., jako dodatkową przyczynę uzasadniającą konieczność wystąpienia z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego, wskazał na przypadki stosowania kumulatywnego zbiegu między art. 178a § 4 k.k. i art. 244 k.k. w orzecznictwie wydziału odwoławczego tego Sądu. Należy wszakże podkreślić, że sam fakt wydawania rozbieżnych orzeczeń przez różne składy orzekające danego sądu, nie jest wystarczającą przesłanką do skorzystania z instytucji określonej w art. 441 § 1 k.p.k. Przepis ten wyraźnie bowiem stwierdza, że podstawowym warunkiem zwrócenia się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym, jest wyłonienie się „zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy”. Konieczne jest więc określenie, na czym w istocie polegają owe rozbieżności w orzecznictwie i jakie jest ich merytoryczne uzasadnienie. Dopiero wówczas można ocenić, czy rozbieżności tych nie można usunąć w drodze zwykłych zabiegów interpretacyjnych, bez potrzeby odwoływania się do zasadniczej wykładni ustawy. Niestety,

postanowienie Sądu Okręgowego w O. także w tym zakresie nie spełnia wymagań określonych w art. 441 § 1 k.p.k., bowiem nie przedstawia motywów orzeczeń, w których przyjmowano kumulatywną kwalifikację ocenianych czynów z art. 178a § 4 k.k. oraz art. 244 k.k.

Należy podkreślić, że kumulatywny zbieg przepisów ustawy zachodzi wówczas, gdy ten sam czyn wypełnia znamiona typów czynów zabronionych zawartych w co najmniej dwóch przepisach ustawy karnej, a żadnego z tych przepisów nie można pominąć w drodze przyjętych w prawie karnym zasad redukcji ocen. Oczywiście, podstawowym warunkiem stosowania art. 11 § 2 k.k. jest uznanie, że określony przepis ustawy karnej wyraża typ czynu zabronionego, a nie okoliczność sądowego wymiaru kary, która również może bezpośrednio wpływać na wymiar kary. Co do zasady, ustawodawca umieszcza typy czynów zabronionych w części szczególnej kodeksu karnego, zaś okoliczności kształtujące wymiar kary w części ogólnej. Nie jest to jednak zasada bezwzględna. Zarówno bowiem w części szczególnej ustawodawca decyduje się wprowadzać niekiedy okoliczności modyfikujące wymiar kary, które nie mają charakteru samodzielnych typów czynów zabronionych (np. art. 178 k.k.), jak również w części ogólnej Kodeksu karnego, znajdują się przepisy określające w sposób zrębowy autonomiczne typy czynów zabronionych (np. przepisy o podżeganiu czy pomocnictwie do przestępstwa). Z reguły, o tym, czy dany przepis określa typ czynu zabronionego, czy też okoliczność sądowego wymiaru kary, decyduje tytuł rozdziału, w którym go zamieszczono. W przypadku jednak wątpliwości, co do charakteru prawnego przepisu zamieszczonego w części szczególnej Kodeksu karnego należy uznać, że jeżeli przewidziana w tym przepisie modyfikacja sankcji karnej uzasadniona jest okolicznościami poprzedzającymi określony czyn lub też następującymi po jego popełnieniu, powinien być on traktowany jako

instytucja sądowego wymiaru kary. Jeżeli natomiast określone w danym przepisie okoliczności, które rzutują na wysokość sankcji karnej, bezpośrednio powiązane są z czynem i mają znaczenie dla oceny stopnia jego społecznej szkodliwości, należy uznać, że konstytuują one typ czynu zabronionego (kwalifikowany albo uprzywilejowany). Jedynie pomocniczo w tym zakresie można odwoływać się do stylistyki danego przepisu.

Mając na względzie powyższe kryteria, należy stwierdzić, że art. 178a § 4 k.k. cechuje niejednorodny charakter normatywny: pierwsza jego część, wyraża instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, polegającą na specyficznej recydywie w zakresie przestępstw komunikacyjnych. Surowsza odpowiedzialność karna przewidziana w tym przepisie dla sprawcy prowadzącego pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, uzasadniona jest wcześniejszym prawomocnym skazaniem tego sprawcy za przestępstwo z art. 178 § 1 k.k. albo za przestępstwo z art. 173, 174, 177 lub 355 § 2 k.k. popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, a więc okolicznością poprzedzającą popełnienie czynu zabronionego. Zupełnie odmienny charakter ma druga część art. 178a § 4 k.k., będąca właściwym przedmiotem pytania Sądu Okręgowego w O. W tej części art. 178a § 4 k.k. niewątpliwie określa typ czynu zabronionego, bowiem okoliczności w nim wskazane związane są ściśle z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy, który prowadząc pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub odurzenia, nie tylko narusza podstawowe zasady bezpieczeństwa w komunikacji, ale ponadto, niewykonując wcześniej orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, okazuje lekceważenie dla wyroków sądowych, naruszając tym samym autorytet wymiaru sprawiedliwości.

Porównanie treści art. 178a § 4 k.k. *in fine* oraz art. 244 k.k. nie pozostawia żadnych wątpliwości, że opis czynu zabronionego zawarty w tym drugim przepisie w pełni zawiera się w znamionach czynu zabronionego określonych w art. 178a § 4 k.k. Przesądza to w sposób jednoznaczny, że między art. 178a § 4 *in fine* k.k. a art. 244 k.k. nie zachodzi kumulatywny zbieg przepisów ustawy w rozumieniu art. 11 § 2 k.k. Należy wszakże podkreślić, że dojście do powyższej konkluzji nie wymaga dokonywania zasadniczej wykładni ustawy, bowiem wystarczające jest w tym zakresie proste porównanie zespołu znamion zawartych w obu tych przepisach. Wykładnia taka mieści się więc w zakresie podstawowych czynności interpretacyjnych związanych ze stosowaniem reguł wyłączenia wielości ocen w prawie karnym.

W tym stanie rzeczy, wobec braku spełnienia przesłanek z art. 441 § 1 k.p.k., Sąd Najwyższy nie podjął uchwały w celu dokonania zasadniczej wykładni ustawy.